

Mihály János

A MÁGURA CAȘINULUI VÉDELMEBEN¹

- Részlet Ajtay János (1896–1985) hadnagy első világháborús
naplójából² -

BEVEZETŐ

A homoródalmási unitárius egyházközség irattárában egy 224 gépelt oldalnyi terjedelmű első világháborús napló található. Címe: *Így láttam, így éreztem. E „naplószerűen rögzített eseményeket ismertető” írást 1984. július 13-án adta át szerzője, Ajtay János az akkor éppen Kolozsváron tartózkodó Bencző Dénes unitárius lelkésznek. Az egyházközség irattárának szánt napló az első világháborús eseményeket, pontosabban az 1914. június 28-a és 1918. december 27-e közötti időszakot öleli fel.*

Ajtay János 1896. október 15-én született Homoródalmáson, egy nyolcgerekes család első gyermekeként. Az édesapja, id. Ajtay János a falu unitárius lelkésze volt. Gyerekkorában sokat betegeskedett, így a szokásos négy elemi osztályon felül még egy ötödiket is elvégzett otthon „felerősödés céljából”. 1908. szeptember 3-án adták a székelykeresztúri unitárius gimnázium első osztályába, ekkor 12 éves volt. 1912-től Kolozsváron tanult tovább. Alig fejezte be a gimnázium hatodik osztályát, amikor a napilapok hírül adták, hogy Szarajevóban meggyilkolták Ferenc Ferdinándot, az Osztrák–Magyar Monarchia trónörökösét. 1915-ben hetedik éves gimnazista volt Kolozsváron, amikor 18 évesen a sorozóbizottság elé kellett állnia a Farkas utcai Református Kollégium tornatermében. Alacsony termete

-
- 1 A témával kapcsolatosan lásd még Ajtay Endre hadtörténész, honvédtiszt (1889–1964) „A Mágura Cașinului védelme 1917. július és augusztusban” c. írását. In: *Hadtörténelmi Közlemények*. Évnegyedes folyóirat a magyar hadi történetírás fejlesztésére (szerk. Gyalóky Jenő). 1932. évfolyam. XXXIII. kötet. Budapest, 1932. 92–101.
 - 2 Ajtay János első világháborús naplójából először 2011-ben közzeltünk részleteket (*Areopolisz*. Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok XI. Hargita Megyei Hagyományörzési Forrásközpont, Székelyudvarhely, Areopolisz Egyesület, 2011. 150 – 198.). A napló tartalmát és szerzőjének életútját e sorok írója a Nemzetstratégiai Kutatóintézet, a Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeum, valamint az NSKI-Órvidék Ház – a Nagy Háborús Emlékév 2015 rendezvénysorozat részeként – Szombathelyen rendezett Falevelek lehullottak – I. Világháborús konferencián ismertette.

ellenére (magassága alig érte el a 157 centimétert) alkalmasnak találták, s a császári és királyi 82. közös gyalogezredhez osztották be.

Időközben tovább folytatta tanulmányait, s a pécsi hadapródiskolában sikeres érettségi vizsgapótló „intelligencia-vizsgát” tett annak érdekében, hogy tisztí iskolába kerülhessen, tiszt lehessen. Mivel a tisztí iskolába minél hamarabb be akart jutni, behívóra nem várva, 1915. július 15-én önként jelentkezett katonai szolgálatra Székelyudvarhelyen a császári és királyi 82. gyalogezred hadkiegészítő parancsnokságánál, s a hadkiegészítő-keret harmadik századához nyert beosztást. Innen 1915. augusztus 28-án Nagyszebenbe, a tisztí iskolába küldték. Két hónapi kiképzés után, október 27-én tizedessé nevezték ki, majd Szászvárosba irányították, ugyancsak továbbképző iskolába. A tanfolyam december 21-én fejeződött be, s Ajtay tizedes hazautazott a nyolcvanckettesekhez Székelyudvarhelyre, hol átvezényelték századához. Pár hónap múlva, 1916. február 7-én kinevezték hadapródjelölt őrmesterré, s egyidejűleg beosztották szakaszparancsnoknak az orosz harctérre készülő 4. menetszázad 4. szakaszához. Február 27-én indultak a harctérre Galiciába, ahová Székelykeresztúr, Segesvár, Kolozsvár, Nagyvárad, Sátoraljaújhely, Mezőlaborc, Sagorca, Przemysl, Lemberg, Zolkiew állomásokon át érkeztek meg. Végállomásukon, Vladimir-Wolynskij-ban március 2-án rakodtak ki. Századával együtt Antanowka II. faluba vezényelték.

1916. május 24-én szabadságolták, hogy Kolozsváron tanulmányait befejezhesse. A Bruszilov-offenzíva napjaiban tette le a nyolcosztályos, valamint az érettségi vizsgáit. Június 30-án indult vissza a harctérre. Itt, Pawlovicze község határában a 2. géppuskásosztaghoz osztották be. „Frontélete” ettől a naptól kezdődött. Még mielőtt azonban átesett volna a tényleges „tűzkeresztségen”, az orosz harcterről augusztus 13-án visszarendelték Erdélybe. Ezredének 3 zászlóalja a Predeáltól a Töröcsvári-szorosig terjedő országhatárt vonta ellenőrzése alá azzal a céllal, hogy Románia esetleges hadba lépését „fogadják”. Ez augusztus 27-én be is következett, s 28-án reggel, amikor Bécsben a hadüzenetet Burian István, a király személye körüli miniszter kézhez vette, a román haderő általános támadásba lendült a Kárpátok szorosaiban, így Predeálnál is. A többszörös túlerő elől a 2. géppuskásosztag a 7. gyalogoszázadhoz csatlakozva Erkedig vonult vissza. Időközben, szeptember 15-én, a Pálos melletti ütközet során Ajtay átesett a „tűzkeresztségen”. Erked fölött tartalékként várták az ellentámadást, melyet szeptember 26-án kezdett meg az egyesített oszt-

rák–magyar és német haderő Nagyszebennél, majd pár nap múlva, október 2-án Brassó irányába. Ekkor Ajtay Jánost zászlóssá nevezték ki, s ő az osztagával együtt a nagyobb harci alakulatok nyomában egészen az Ojtozi-szorosig vonult. Az országhatár peremén csakhamar a rajvonalba kerültek, s 1916. október 17-e és 1917. január 15-e között részt vettek a környező hegygerinceken, magaslatokon (pl. Leánymező ponkja, Runcul Mare, Măgura Caşinului. stb.) zajló kisebb-nagyobb csatározásokban, ütközetekben. Ajtay a Runcul Mare-i ütközetben kifejtett tevékenységéért 1917. február 4-én megkapta a kisezüst vitézségi érmet. Pár nap múlva átvezényelték az I. géppuskás századhoz, melynek parancsnoka Bermann Izidor főhadnagy volt, majd február 24-én szabadságolták. Egy hónap múlva tért vissza a frontra. Folyó év április 15-én hadnaggyá nevezték ki, majd április 30-án elvezényelték Nyárádszeredába rohamtanfolyamra, ahol a rajvonalfelgöngyölítést és a kézi gránátdobást gyakorolták, megismerkedtek a gránátkilövő és aknavető fegyverekkel, valamint a lángszóróval és annak működésével is. Május 30-án ért véget a tanfolyam, s Ajtay visszatért a csapattestéhez. Június 5-én már újra Ojtozban volt, a rajvonalba, ahol a január óta tartó harcmentes, csendes napokat a mărăşti-i román offenzíva következtében csakhamar felváltották a naponkénti rendszeres ágyúzások és az ellenséges támadások. Július hónap második felében az ellenséges orosz–román csapatok több alkalommal támadást kezdeményeztek, de az osztrák, magyar és német csapatok sikeresen visszaverték ezeket. A hónap végén (július 29–31., augusztus 5-6.) újra támadást kísérelt meg az ellenség, de ez is hamarosan összeomlott. A harcokban itt is többször kitűnt a 82. „székely gyalogezred”. Hősies és eredményes kitartásukat maga József főherceg és több magas rangú tiszt is elismerte, számos arany vitézségi érmet osztva ki augusztus 8-án Ojtozban. A harcok során Mackensen hadseregtábornok csapatai Foksánynál ellentámadással áttörték az ellenség vonalait, s a magyar csapatoknak is sikerült elfoglalniuk a Grozeşti előtti ellenséges állásokat. Ajtayt augusztus végén az 5. szakasz parancsnokaként a Ferestrău és Hersa közötti Cosna hegyen kiépített új állásokba vezényelték. Itt hol tartalékban, hol az első rajvonalba teljesített szolgálatot, mígnem november 3-án tizennégy napra újra szabadságolták. November 25-én tért vissza a frontra, ahol átvette a 4. géppuskásszázad parancsnokságát. Miután érvénybe lépett az oroszokkal, majd a románokkal kötött fegyverszünet, könnyebb lett a frontszolgálati tevékenység egészen a különbeke megkötéséig. Időközben Ajtay és zászlóalja elhagyta a román harcteret.

Március végén kivonultak állásaikból. 25-én Haralyban táboroztak, 26-án Hatolykán, 28-án Zalánban, hol kirukkolással és gyakorlatozással foglalatoskodtak. 1918. május 27-én vették a hírt, hogy a zászlóaljuk négy százada indul az olasz frontra, valószínűleg Asiagóhoz. Másnap a bodoki állomáson meg is történt a bevonás, s Kőhalmon, Segesváron, Tövisen, Aradon, Szegeden, Szabadkán, Újdombóváron, Zágrábon és Laibachon („István-vonal”) át június 4-én meg is érkeztek az Isonzó völgyébe. Sacilében vagonírozták ki őket, s Fadalto, Sargane, Basa, Feltre, Mellame településeken áthaladva Primolano felé, mintegy 12-14 kilométernyire gyalogoson közelítették meg az arcvonalat. 1918. június 16-án a Brenta folyó völgyébe érkeztek. Itt közölték velük, hogy a Monte-Grappa és a Brenta között húzódó arcvonalszakaszon fognak tevékenykedni. Ajtaynak, aki időközben megkapta a „Signum Laudis” kitüntetést, itt át kellett vennie a III. géppuskásszázad parancsnoki tisztségét. Folyó hó 24-én került embereivel az első vonalba, felváltva a 49-es közös gyalogezred katonáit. Június 29-én tovább menetelt Primolanóba a legénységével együtt, majd áthaladva az 1375 m-es Marcesina magaslaton, Sbarbatalra érkeztek. Pár nap pihenő után, július 5-én indultak ki újra az első vonalba, a Frenzela-szakadék körüli magaslatra, a Monte di val Bella csúcs közelében lévő kavernákba, ahol a 125. gyalogezred katonáit váltották fel. Augusztus 13-án Ajtayt áthelyezték egy másik, vagyis az I. géppuskásszázadhoz. 1918. szeptember 14-én kérelmezte, hogy tanulmányszabadságra utazhasson, erre 22-én kapta meg a jóváhagyást, s 25-én a vonata már Franzensfeste felé robogott. Szeptember 27-én éjjel egy órakor érkezett meg Budapestre. Innen hamarosan továbbutazott Erdély felé, s szeptember 29-én reggel nyolc órakor leszállt a kőhalmi állomáson. Délután érkezett haza Homoródomásra, nagy meglepetést okozva szerettei körében. Október 2-án Kolozsvárra utazott és beiratkozott az egyetem jogi karára, majd újból hazatért, de rövidesen megint Kolozsvárra kellett mennie, hogy az itteni katonai állomásparancsnoknál igazolja, miszerint tényleg beiratkozott az egyetemre. Ekkor értesült arról, hogy a világban „nagy politikai események zajlanak”, s hogy gróf Andrássy Gyula külügyminiszter az Osztrák–Magyar Monarchia részéről különbeke-ajánlatot tett az ententének. Hír érkezett arról is, hogy Romániában újból a „háborús párt” kerekedett felül Brătianu Ionellel az élén, s féltő, hogy újból be fog következni Romániával a „háborús állapot”. A zűrzavaros politikai állapotok közepette, miután gróf Károlyi Mihály megalakította a Magyar Nemzeti Tanácsot, Kolozsváron is meg-

alakult az Erdélyi Nemzeti Tanács, november 4-én toborzás útján pedig a nemzetőrség. Ajtay is tagja lett az utóbbinak, de november 19-én leszerelt (alig, hogy átlépett a 23. életévébe) s hazautazott megint a szülőfalujába, Homoródalmásra. A román csapatok közeledtének hírére december 8-án gyorsan visszautazott Kolozsvárra, ahol jelentkezni szeretett volna a Fellegvárba elhelyezett „Székely Zászlóaljba”, de végül a régi géppuskás-századánál kapott beosztást.

December 24-én, kedden, karácsony szombatján a román csapatok bevonultak Kolozsvárra. Három nap múlva Ajtay megkapta egy hónapra szóló leszerelési illetményét (640 koronát), mintegy végkielégítésképp, s ezzel befejeződött 1915. július 15-étől 1918. november 19-éig teljesített katonai szolgálata, ami kereken 40 hónapot tartott, azaz három és fél évet. Ebből a harctéren teljesített idő 26 és fél hónap volt: 1916. július 8-ától 1918. szeptember 23-áig. Leszerelése után egy darabig sörgyári munkás volt Tordán és Kolozsváron, majd a Drumul Nou szövetkezet főkönyvelőjeként kereste a kenyerét. Később egy nyomdánál könyvelt. Időközben (1932) megnősült. Felesége a tordai születésű Csonka Gizella volt. Házasságukból két gyermek született, 1936-ban Ajtay Gitta, majd 1943-ban Ajtay Csaba Andor.

Ajtay János 1956 körül ment nyugdíjba. Említett kéziratának elkészítéséhez 1959. január 7-én fogott hozzá, 63 éves korában, s mintegy tíz éven át, hosszabb-rövidebb megszakításokkal dolgozott rajta egészen 1977-ig, vagyis 81 éves koráig. Az 1914. június 28-ától 1915. július 14-éig terjedő időszakot emlékezetből, a továbbiakat, vagyis a tényleges katonai szolgálatának időszakát (1918. december 27-ig) naplófeljegyzései alapján írta meg. Ajtay 1985-ben hunyt el, 89 éves korában, Kolozsváron, nyolc évre rá, hogy feljegyzéseit befejezte. Kéziratából az alábbiakban az 1917. július 22. és augusztus 23. közötti időszakra vonatkozó naplóbejegyzéseit közöljük abból a megfontolásból, hogy a román ellentámadásról, a Névtelen-kúp és a Măgura Cașinului (a székely bakák „Halálvárnak” nevezték) magaslát körüli harcokról és a második ojtózi csatáról a téma kutatói pontosabb képet alkothassanak.

*

„1917. július 22-én esett az eső, de az ellenség ennek dacára is, egészen du. 1 óráig hevesen ágyúzott ide, a nélkül azonban, hogy bármi kárt is tett volna bennünk. Lehet, hogy ez alatt a Măgura Cașinului-t

is ágyútűz alatt tartotta, de a nálunk zajló robbanások miatt ezt nem tudtuk észlelni, azonban 1 óra után huzamosan, kegyetlenül dübörgött ott fenn minden.

Amint reggel hallottam, az ojtózi szorosnál támadást kezdett az ellenség, de a mieink visszaverték. Este hozzám jött Hartmann [Béla hadnagy] és kártyáztunk.

1917. július 23-án az ellenség már reggeltől kezdve folytatta a tegnapihoz hasonló ágyúzást, de nem intézett támadást. Állítólag az oroszoknak kellett volna ránk törniük, de az erre vonatkozó parancs teljesítését megtagadták. Na, csak tagadják meg továbbra is! Ez kell nekünk. Délután Hartmannal kártyáztunk. De jó is, hogy feltalálták őseink a kártyajátékot. Mit tudnánk csinálni e nélkül?

1917. július 24-én tovább folytatta az ellenség az ágyúzást, de már valamivel lanyhábban, mint tegnap. Este egy kis csetepaté zűrzavaros zaját hallottuk a Măgura Caşinului-ról, de nem tartott sokáig. Ugyancsak este hallottuk, hogy 120 km szélességben áttörték az orosz frontot.

A január óta tartó harcmentes, csendes időszakot felváltotta a naponkénti rendszeres ágyúzás s ez, mint rossz előjel, feszültté tette idegeinket; sejtette, hogy az ellenség részéről készül valami.

1917. július 25-én tovább folytatta az ellenség az ágyúzást, de már jóval lanyhábban, mint tegnap. Délután riadalmat keltett az a körülmény, hogy egy előőrs [...] beszaladt a rajvonal elöl és jelentette, hogy az ellenség előre küszik. Lehet, hogy ez igaz volt, de a rajvonalunkban a jelentés következtében keletkezett zajos sürgés-forgás elriasztotta az előre tapogatózókat. Nem történt semmi. Este Hartmannal kártyáztunk.

1917. július 26-án frontszakaszunkon elég csend volt, de kb. 9 óra tájban élénk ágyúzás dübörgött. Örvendetes volt az a hír, hogy a Măgura Caşinului-on az ellenség támadása nem sikerült, s hogy a vonalainkra lőtt kb. 10.000 ágyúlövedék következtében a veszteségünk csak kb. 20 halott és 90 sebesült volt. A déli órákban Barna Sanyi, Hartmann Béla és én, mivel szép idő volt, kint ültünk fedezékeink előtt a kis asztalnál. Állandóan heves ágyúzás moraja hallatszott jobboldalról, már reggel 9 óra óta. Egyszer csak jön egy küldönc a zászlóalj parancsnokságtól és írásbeli parancsot nyújt át Barnának, aki átvette és a küldönc tovább sietett.

Barna felolvasta a parancsot, mely elrendeli, hogy fel kell adnunk ezeket az állásainkat, s vissza kell vonulnunk du. 3 órakor a mögöttünk kiépített tartalék árokba, melyek a tűzlépcsőnknel vannak. Természetesen a tűzlépcsőnk is ennek megfelelően vonul vissza.

Teljes harci csend volt. A távoli ágyúdübörgéstől eltekintve egyetlen puskalövést sem lehetett hallani. De ez a parancs előrevetette árnyékát a múlt ősszel s télen átélt eseményeknek, s ott az asztal mellett ülve, egész testem elkezdett remegni. Barna Sanyi s Hartmann igyekeztek meggyőzni, megnyugtatni, de jó néhány percig nem tudtam úrrá lenni ezen a sokkos állapoton. Közben folyton járt a szájam, hogy én nem félek. Nem a félelem váltja ki belőlem ezt a reszketést, mert hiszen én már ilyen és olyan ütközetekben edződtem.

Nagyon szégyelltem magam, különösen Barna Sanyi előtt, aki a trénektől került át hozzánk, ahol talán egyáltalán nem is szagolhatott puskaport, nemhogy harci tapasztalata lehessen. És ő kell, hogy erősítsen, gyámolítsen engem, aki teljesen egészségesen tudom magamat. De mégis aggasztott ez a szégyen, s arról tanúskodott, hogy valami nincsen egészen rendben tudatalatt. Hartmann Bélával szemben se sokkal volt különb a helyzetem, mert hiszen ő valamivel fiatalabb volt mint én, s kevesebb harctéri szolgálattal. Na de?! Így történt, s ellene nem tudtam tenni semmit.

Néhány perc múlva megszűnt a remegés, s aztán ment minden tovább a maga rendjén, du. 3 órakor visszavonultunk minden celeculánkkal. Úgy látszik, hogy az ellenség nem vette észre ezt. Nem követett és teljes csend volt. Nem esett egyetlen puskalövés sem.

Én a szakaszommal, 3 géppuskával, itt az új állásban is az 1. gyalogsági század szakaszában maradtam, tehát ezredünk teljes jobbszárnyán, a Caşinul patakig. Az állás elég jól ki van építve. Lenn a szűk völgyben azonban nincsen beásva a földbe, mert vizenyős a talaj. Ezért hatalmas, két sor fenyőgerendák közé ömlesztett kő és föld fallal van eltorlaszolva. Kb. 1 m magasságú ez a torlasz. Innen a patakra s a völgyre merőlegesen bal felé, fel a hegyen húzódik a rajvonal. Hogy a patakon túl milyen irányba halad, erről nem voltam tájékoztatva.

Már előre úgy láttam, illetőleg látom, hogy itt erős harcok lesznek. De ma még teljesen csend van. Nagyon sajnálom az elhagyott, nagyszerűen kiépített állásokat, s különösen az új fedezékemet. Ki tudhatja, mikor lesz még egyszer ilyen?

Ebben a régi állásban az utóvéd gyalogságunk teljesít őrszolgálatot mindaddig, amíg az ellenség rá nem jön a visszavonulásunkra, s ki nem veri onnan őket. Egyik géppuskám itt volt felállítva a völgyben, a másik kettő pedig a hegyoldalon megfelelő távolságra egymástól, az 1. gyalogsági század vonalszakaszán. Itt semmi fedezékünk nem volt, sem tiszteknek, sem a legénységnek, vagyis azt csak a fedélnélküli lövészárok, illetőleg itt a patak mellett a gerendatorlasz képezte.

Szerencsére eső nem esett, s így Tiefnitzer [Rezső hadnaggyal] a hegy lábánál, egy kis, füves, vízszintes területectkén ütöttük fel éjjeli szállásunkat. Nem volt hideg sem s mégsem tudtunk nyugodtan aludni, mert szekerekkel és lovakkal egész éjjel hordták vissza a régi állásból a lőszert, s egyéb anyagokat.

Dacára annak, hogy legényeink fenyőgallyakból, letakarva sátorlapjainkkal, lehetőleg puha ágyat vetettek, mégsem volt olyan kényelmes, mint az elhagyott, s most visszasóvárgott fedezékeink fekvőhelyei. Keményebb volt, mint amazok. Feszült, várakozó idegállapotban telt minden pillanatunk, amit a rövid, szakaszonkénti álom alig-alig tudott csillapítani.

Végre megvirradt, s annál fokozottabb idegzettel vártuk az események hova fordulását. De semmi harci cselekmény sem volt, s ez ideig-óráig nyugalmat parancsolt.

Azt hallottuk, hogy 24-én éjjel a románok tőlünk jobbra valahol gáztámadást hajtottak végre a mit sem sejtő német rajvonallal szembe, s sikerült áttörniük azt. Tehát ez az oka a sok ágyúzásnak, amelyik állandóan morajlik, tőlünk jobbra. Ez a hír sok találgatásra adott alkalmat. Hogyan lehet, hogy nem voltak elég éberek?! Talán idén elkényelmesedtek a hónapok óta tartó tétlenségben?! Úgy látszik nem vették elég komolyan az ellenséget?! De most vajon mi lesz velünk?! Kihat-e hozzánk is ez a front-áttörés? Egyelőre itt csend van, de idegesítő az agyunkban szüntelenül motoszkáló kérdés: „Mi lesz?”

1917. július 27-én szép, száraz idő volt. A legénység a lövészárok javíthatásával foglalkozott, mert az ellenség még mindig nem vette észre visszavonulásunkat. Reggel Nagy Lajos hadnagy, századunk parancsnoka maródit, azaz beteget jelentett, s nekem, mint rangidős hadnagynak, átadta a századparancsnokságot. Persze ez ebben a zűrzavaros légkörben nem volt valami kellemes meglepetés. Ennek következtében hátraköltöztem a rajvonallal szembe kb. 200 lépésre, a

tartalékszázadhoz, Barna Sanyihoz, egy nagyszerű kavernába, melyet a német tüzérek építettek. Nagyon kényelmes itteni fogalmak szerint a berendezés. Minthogy itt ma is teljes harci csend volt, élveztük a szép kellemes időt, de egyben feszült idegekkel, mint nagy vihar előtti derűt. Még mindig szállították vissza a régi állomásainkról a lőszereket és anyagokat egész nap, mert erdőben voltunk, s így az ellenség nem tudta felderíteni.

1917. július 28-án még mindig harci csend volt s folyton szállították a lőszereket, s anyagokat. Délelőtt végigjártam az egész 1. zászlóalj rajvonalát, hogy megismerjem a géppuskák elhelyezését, s általános tájékozódást szerezzek. Ennek kedvezett az időjárás is, mert szép, derült, meleg volt az idő. A legényem, Horvát Sándor beleszokott már a teendőibe s hűségesen végezte a kiszolgálásomat. Nagyon szerény a modora, úgy, amint azt eleinte a látszataból érzékelttem. Személyében tehát jól választottam.

Délután kijöttek ide a zászlóaljparancsnokságtól Finkér [László] egészségügyi hadnagy és még Wolf [Ernő] és Dobos hadnagyok. Ez utóbbiakat most ismertem meg. Kiültünk a patak partján álló hatalmas sziklákra, s sokáig elgyönyörködtünk a csodálatos természeti alakulatokban, amelyhez a zenét a patak csobogása, zúgása képezte. Teleszívva magunkat a sok gyönyörű látványossággal, bementünk Barna Sanyihoz, s ott egy kis itóka mellett sokáig elbeszélgettünk, sőt még énekelgettünk is, élvezve a szép, holdvilágos, nyári, csendes estét.

1917. július 29-én, vasárnap már jelentkezett az ellenség. Járőrök jöttek előre, s később erősebb kötelékek megkíséreltek támadást intézni ellenünk, de vissza lettek verve. Ma nem ágyúzott az ellenség. Ennek a támadásnak is inkább csak felderítő jellege volt. Délután visszaérkezett szabadságról Löwenthal [Oszkár] hadnagyunk, s mint a rangidősebbet, őt nevezte ki az ezredparancsnokság századparancsnokunkká. Örvendtem, hogy megszabadultam ettől a tisztességtől, mert súlyos napok következhetnek, s nagy a felelősség.

Este megint támadást kísérelt meg az ellenség, de ez is összeomlott a hatásos fegyvertűzünkben. Én, amint átadtam Löwenthalnak a századparancsnokságot, visszaköltöztem az 1. szakaszhoz, a patak mellé. Tehát csak rövid ideig élvezhettem a kaverna kényelmét.

1917. július 30-án, a délelőtti órákban újból támadást kísérelt meg az ellenség, de ez is összeomlott hamarosan. Még mindig nagyon szép,

száraz idő volt, s így könnyebben el tudtuk viselni a 6 hónapi kényelmes tétlenség után ezt a hányatott s még hányatottabbnak ígérkező életmódot. Azonban délután mégis megtörtént a baj. Addig-addig támadott az ellenség, míg végre a délutáni órákban sikerült tőlünk jobbra, a 35. gyalogezred szakaszán, áttörnie a rajvonalat, s hangos harci hurrázással s lövöldözéssel előrenyomulnia, a patakkaal párhuzamos rajvonalat képezve, a patakhoz közel, a hegyoldalon.

Én már délelőtt felköltöztem a hegyoldalra, a középső géppuskámhoz, amelyiknek Bajkó József szakaszvezető az irányítója [...]. A lövészárók csak kb. 6 m hosszúságban van kiásva, s kb. 1 m mély. Ebben az árokban csak a géppuskások tartózkodnak. Tovább, fel- és lefelé is kb. 15 lépésnyire, ugyanilyen árkok következnek, melyekben a gyalogsági katonák foglalnak helyet. Napközben a legénység próbálta mélyíteni az árkot, de nem sok eredménnyel, mert nagyon köves. Ha lett volna csákányunk, akkor talán sikerült volna, de ezek hátul vannak a lőszeroszlopunknál.

Ebben a rövid árokban alig tudott megfelelően elhelyezkedni a 8 katoná, tehát nem is gondolhattam arra, hogy az árokban telepedjek le. Így az árok mögé kb. 15 lépésnyire telepedtem le. A legényemmel, Sándorral együtt nekifogtunk, hogy a nagyon meredek talajt valamennyire vízszintes fekvőhellyé alakítsuk. Felülről földet vettünk ki s lefele gyúrtuk mindaddig, ameddig annyira megközelítette a vízszintest, hogy lefekve már nem kellett lecsúszástól tartanunk. Ezt gallyakkal, falevelekkel valamennyire puhává tettük, s ez volt a szállás. Felfedeztem, hogy ennek a gyalogsági szakasznak Hartmann Béla a szakaszparancsnoka, és így ő is odatelepedett le hozzám. Itt természetesen sem puskagolyó, sem srápnél, vagy gránát ellen semmi védelem sem volt. Még jó, hogy az erdő lombja eltakart az ellenség elől.

Tehát elfoglalták az ellenséges erők jobbra a patakon túl lévő hegyet s nagy lendülettel törtek előre a patakig, de ott olyan erős fegyvertűzbe kerültek, hogy meg kellett torpanniuk. Ezután lövöldözni kezdtek, s sok golyó csapódott be hozzánk is. Megsebesült a Hartmann legénye. Majd kezdett ágyúzni is az ellenség. Hartmannal behúzódtunk mi is az árokba, a géppuska mellé, mert itt mégiscsak kínálkozik némi védelem. Az ágyúzás valószínűleg csak belövés volt, s inkább csak a patak mellett, az útra volt irányítva, s szerencsére a rajvonal mögé annyira, hogy kárt nem tett semmiben. Bealkonyodás után elült a harci zaj, beállt a

csend, melyet csak az örök egy-egy puskalövése, s a patakszűgás zavart meg. Az étkezési adagokat itt is megkaptuk teljes pontossággal, mind a tiszték, mind a legénység. Vacsora után, köpenyegeinket felöltve lefeküdtünk, s pokrócainkkal betakarózva egész éjjel nyugodtan aludtunk, már amennyire ezt a fekvőhely keménysége engedte.

1917. július 31-én, délelőtt 9 óráig csend volt, de ekkor kezdett ágyúzni az ellenség, könnyű, kb. 70 milliméteres kaliberű tábori ágyúval. Ez az ágyúzás nem volt túlságosan heves, de aggasztott az, hogy hovatovább mind közelebb és közelebb csapódtak be hozzánk a lövedékek, illetőleg a fák koronájához. Néha egy-egy repesz-, vagy kődarab süvített közelünkben. Délelőtt 11 órakor már 2, vagy talán több üteggel folytatta az ellenség az ágyúzást, mind hevesebb és hevesebben, mely főképpen a patakmelletti útra, de a hegyoldalra is volt irányozva. És ez így tartott délután 6 óráig. Legnagyobb szerencsénk az volt, hogy az irányzék parányival hosszabb volt, mint ahol mi voltunk, s így a lövedékek mind felettünk vizzogtak át. Mi Hartmannal hevertünk, rettenetesen feszült, remegő idegállapotban, minden fedezék nélkül. Naplóból idézem: »...körülöttünk minden oldalon csapkodtak, s mi abban a helyben gubbasztottunk, ahol tegnap délután voltunk, s Hartmannal már annyira elfásultunk, hogy már akkor sem reagáltunk, amikor fát, követ, meg homokot (port) szórt ránk a közelünkben lecsapó gránát. Iszonyú volt a kénes ekrazit füst, fojtó. Csak a reccsenéseket hallottuk olyan sűrűn, hogy egymás beszédét sem értettük meg. Recsegett, dübörgött minden, mintha a föld akarna elsüllyedni. Dőltek össze-vissza a fák. És du. 6 óra tájban megszűnik, s csodálatosképpen minket kikerült ez a veszély. De ekkor jött a másik, mert az ellenség már tört előre és pittyogtatott. Erre megkezdődött a mi tüzünk is. Gépfegyvereim kifogástalanul okádták a tüzet és visszavertük ezt a támadást, rém sok veszteséget okozva az ellenségnek úgyannyira, hogy rajvonala majdnem teljesen megsemmisült. De jött a másik, s mikor géppuskáink megkézigránátjaink a második rajvonalat is megemésztették, jött a harmadik, s ezeknek is alaposan megfeleltünk. Ekkor megint kezdett ágyúzni.«

Ekkor jelentette Bajkó József, hogy nagyon fogytán van a lőszer. Nem emlékszem már pontosan, de úgy hiszem, hogy két embert hátraküldtünk lőszerért. Egyszerre csak, nagyon felindult állapotban szalad hozzám Bajkó, s jelenti, hogy tőlünk balra, a meredek hegyol-

dalon a gyalogság elhagyta az állásait s fejvesztve menekül hátrafelé. Felugrottam, s tényleg látom a menekülést, sőt géppuskásaim se vártak parancsot a visszavonulásra, hanem vitték a géppuskát és tartozékait visszafelé. A megkérdezett visszavonulók egyike-másika azt felelte, hogy sem Hartmann, sem én meg sem kísérelhettük visszazavarni a menekülőket a lövészárókba. Tartva attól, hogy esetleg bekerítenek és fogságba esünk, mindenki igyekezett menteni a bőrét. Pillanatnyilag egyetlen puska lövés sem volt itt. Csupán felülről hallatszott harci zaj a Măgura Caşinului irányából. Mi itt egyetlen ellenséges katonát sem láttunk még. Gyorsan szedtem fel a pokrócomat s felszerelésemet, s látom, hogy a többiek már mind elhagytak, és kiabáltam, hogy várjanak meg, de hasztalan. Beállt a tömeghisztéria, s ezt a menekülést csak a tartalék erők állíthatják meg. Megint ágyúzni kezdett az ellenség ide hátrább, ami talán zárótűznek kellett volna, hogy megfeleljen, de lanyha volt. Nagyon el voltam ernyedve, kedvetlenedve. Ide-oda hullott egy-egy gránát, vagy srapel. Azt mondtam az ordonáncnak, Fischer Bernátnak, hogy vezessen a zászlóaljparancsnoksághoz, mert ő többször járt már ott, de bizony nem találta meg, s mi csak folyton mentünk és mentünk, de vigyázva, inkább jobbra tartottunk s nem balra a patak felé, nehogy az ellenség kezébe kerüljünk. Ezen az erdős terepen nem tudtunk tájékozódni egyáltalában. Némi ösvény volt kitaposva, s gondoltuk, hogy ezen csakhamar eljutunk valamelyik alakulatunkhoz, amelyik felvilágosíthat. Ezt azonban hiába vártam. Csak mentünk és mentünk hátrafelé, s bennem szégyenérzet kezdett erőre kapni, hogy mi is lesz ebből, ha még én, a tiszt is elszaladtam? De most már nem volt mit tenni mást. Fogalmam sem volt, hogy hol lehetnek a géppuskáim. Hogy pl. nem fogta-e el az ellenség a tőlünk balra működő Czégény szakvezető embereit és a puskát? Vagy mi történhetett lenn a völgyben, a patak mellett a Szász János szakaszvezető embereivel s puskájával? Annyira el voltam keseredve, s fásulva, hogy meglehetősen káromkodások törtek ki belőlem, kívánva, hogy bár már valamelyik gránát találjon telibe és szűnjön meg a további kínlődás. És mi csak meneteltünk. Kb. 40-50 baka verődött össze, s ezek hosszú sorban, egyesével haladtak előttem. Én ui. leghátul maradtam, hogy némileg ellenőrizhessem, nem lépik-e ki valamelyik a sorból és marad le.

Így érkezünk meg éjjel 12 óra tájban a 3. zászlóalj parancsnoksághoz, melynek Kelemen Béla százados a parancsnoka. Már köztudatunkban

elterjedt a híre, hogy milyen katonás szigorúsággal uralkodik. Mostanáig a kolozsvári vasútállomás katonai parancsnoka volt, s végre, hogy előléptetést szerezhessen, ki kellett jönnie a harctérre megszerezni az előléptethetéshez szükséges harctéri szolgálati időt. Tehát nem volt még semmi harctéri tapasztalata, s azért némi megvetést váltott ki köztünk a magatartása.

Tehát most itt volt az újabb alkalom. Fedezéke ablakából petróleumlámpa fénye szórt felénk némi világosságot, s alázatosan jelentettem, hogy minket az 1. századnál estefelé szétverték, s most vissza akarunk jutni századunkhoz. Hogy hány emberrel érkeztem ide, nem találtam el pontosan, jöllehet ideérkezésünk előtt megszámláltam, de valószínűleg egy-kettő elléphetett a sorból, amit az erdei sötétben nem vehettem észre. Tehát ezért egy erős, goromba letolást kaptam. Erre azt feleltem, hogy nem foghattam minden embernek a kezét. Aztán azt kérdezte nagyon gúnyosan: „Ön is hadnagy úr éppen úgy szaladt vissza, mint a többiek?!” Erre én is nagy gúnyosan, megfelelő, kihívó hanghordozással azt feleltem: „Éppen úgy”. Annyira el voltam fáradva, és fásulva, hogy nem törődtem azzal sem, ha talán hadbírótság elé állítanak. Mert egy ilyen Kelemen-féle alak, aki még jóformán sohasem szagolt puskaport, még ezt is könnyen megteheti.

Most megparancsolta, hogy az emberekkel haladéktalanul menjünk vissza az 1. zászlóaljunkhoz, s mialatt ő a telefonhoz ment, Jeszenszky Sándor hadnagy, akivel az őszi harcokban több ízben voltam együtt, megsúgta, hogy ez, mármint Kelemen, fegyveres járőrrel akart visszakísértetni, s mondtam neki, ne tegyen ilyent. Ismerlek tégedet, mondtam neki, nem olyan ember, akiben nem lehet megbízni. S ennek következtében letett ebbeli szándékáról.

Nagyon fáradtan indultunk vissza, lefelé az 1. zászlóaljparancsnoksághoz.

Sokat elmélkedtem, hogy miképpen is történtek az események. Valószínűleg a hosszas, heves ágyúzásban a tőlünk balra lévő rajvonal több szakaszát, de elég, ha csak egyet is, telibe kapta az ellenséges tüzéség. Sikerült több helyen teljesen szétrombolnia az árkokat, és tetemes emberveszteséget okozva, könnyen beülhetett a mi lövészárkainkba. S ha már egyszer oda beférkőzhetett, azonnal beállt a pánik, amit súlyosbított az, hogy az erdőben csak kis körzetben lehetett tájékozódni. Nem volt lehetséges tudni, hogy a hegy oldalán, ettől

jobbra, alul is, nem törte át az ellenség a rajvonalat. Érthető tehát, ha ebben az esetben egyedül a menekülés volt a lehetséges, minthogy egyes katonák makacsul ellenálljanak, vagy ott leljék halálukat, vagy fogságba essenek. Mennyivel másképpen alakult volna a helyzetem, ha Fischer, a küldöncöm, rendelkezésem szerint a Barna tartalékszázadához tudott volna vezetni, vagy akár a zászlóaljparancsnokságunkhoz. De hiszen a Barna fedezékében néhány nappal ezelőtt jártam s aludtam én is! Hát meg voltam zavarodva teljesen, hogy fogalmam sem volt hollétéről. Hiába emésztettem magamat ilyen gondolatokkal, ez semmit sem változtatott a tényeken. Kb. reggel 6 órakor érkeztünk meg az 1. zászlóaljparancsnoksághoz. Itt találkoztam legényemmel, Sándorral, a legelső volt, hogy reggelizzek, mert a tegnap dél óta még egy falat sem jár a szájamban.

Ez már 1917. augusztus 1-én történt. Ezt befejezve észrevettem, hogy felkelt és kijött fedezékéből Király [Ferenc] őrnagy úr zászlóaljparancsnok. Jelentést tettem neki, katonásan, s kértem további beosztásomat. Ő is megdorgált kissé, de egészen szelíden, mint aki legfentebb csak azért hibáztatható, hogy a visszavonuláskor kellett volna egyenesen ideérkezniem tegnap délután, s nem most. De mint régi, tapasztalt frontharcos, tudta, hogy ilyen zűrzavaros események alkalmával kiszámíthatatlanok az események alakulásai az egyes emberek tekintetében is. Engem az ütközetek lezajlása után eltűntnek hittek, megsebesültem, vagy fogságban kerültem. Egészen biztosra vehető, hogy embereim, s Hartmann Béla hadnagy is csak azt a felvilágosítást adhatta, hogy engem legutolsóként hagytak hátra a rajvonalban. Valószínű, hogy kiabálásomat: »Várjatok meg!«, nem is hallották izgalmas menekülésükben.

Tehát mindaddig, amíg Kelemen százados úr éjfél után telefonon nem közölte, hogy megkerültem, eltűntnek tekintettek. Ezt pedig nyilván tudta már Király őrnagy úr is, s ez készítette a szelídhangú dorgálásra. Valószínűleg jóleső érzést váltott ki benne az, hogy nem kell szerepeltetnie engem a veszteséglistán.

Itt kapott rendelkezés alapján átvettem a 3. és 4. géppuskás szakasz parancsnokságát. Ez a két szakasz a 4. gyalogsági század rajvonalában van elhelyezkedve, melynek parancsnoka Lőrinczy Dénes hadnagy. A terep hol meredeken, hol szelídebb emelkedéssel halad fel a Măgura Caşinului felé. Tehát ez kb. éppen azon a vonalszakaszon van, ahonnan a tegnap bekövetkezett a meghátrálás. A 3. szakaszom

parancsnoka Kelemen [Jakab] őrmester és a 4.-é Tókos András őrmester. Mindketten régi, tapasztalt frontharcosok. Közöltem velük, hogy a zászlóaljparancsnokság rendelkezése értelmében és Löwenthal századparancsnoktól telefonon nyert utasítás alapján átveszem a két szakasz parancsnokságát. Közöltem azt is, hogy hol van a fedezékem.

Ez bizony elég szegényes fedezék, de jobb a tegnapiénál, amelyik semmi védelmet nem nyújthatott, minthogy csak egy fekvőhely volt a föld színén, minden oldalvédelem nélkül.

A rajvonulaton egy gerincszerű vonulaton haladt, fél méterre beásva a földbe, s körös-körül kövel, vékony falszerűen, felrakva ugyancsak kb. félméteres magasságba, és be volt fedve karvastagságú fákkal, rajta kövekkel, de meglehetősen vékonyan. Csak négykézláb lehetett bebújni, s két személy alig-alig férhetett el benne. A gerincvonulat előtt hirtelen meredeken esett a terep kb. 5-10 m-el, majd megint szelidebb volt az esése. Tehát ez csak apróbb kövek, puskagolyók és gránátszilánkok ellen nyújthatott védelmet. Inkább szolgálhatott volna kutyaketrecnek, mint emberi lakásnak. Na de hát?! Így is jobb volt, mint a semmi.

Elbeszéltek, hogy tegnap este, a mi visszavonulásunk következtében az ellenség birtokába jutott állásaink visszafoglalása végett azonnal ellentámadást hajtott végre a tartalékerőkkel, és sikerült visszaszerezni azokat. Még 2 elfogott géppuskánkat is sikerült visszaszerezni. Tehát az én géppuskáim nem jutottak fogságba.

Tegnap azonban, lent a pataknál lévő géppuskánál gránátrepesz találat által meghalt Páli István egészségügyi, igen értelmes katona, s megsebesültek Szász János szakaszvezető, Andorkó Mózes, mindketten Vargyasról valók, továbbá Butunoi György. Hát ez bizony elég érzékeny veszteség. Legkülönösebben Szász Jánost sajnálom, akit már gyermekkorom óta ismertem. Lőrinczy Dénes századparancsnoktól megtudtam, hogy tegnap tőle jobbra, lennebb volt a frontáttörés. Mikor végeztem e szakaszok parancsnokságának átvételével, megpróbáltam aludni, hogy némileg kipihenjem a tegnapi rettenetes fáradalmakat, izgalmaikat, s az egész éjszakai nem alvást. Azonban a sok szemtelen légy annyira zavart, csípett, hogy inkább kinszenvedés volt, mint pihenés. Délután az ellenség megint támadást kísérelt meg, de erélyesen visszavertük. Az út mellett, most a 69. közös gyalogezred vonalán, a 69-esek egyik zászlóalja intézett támadást az ellenség ellen, s visszavette a 2 elfogott géppuskánkat. Ebből azt lehet következtetni, hogy

tegnap azon a szakaszon is sikerült az ellenségnek behatolnia a mi állásainkba.

1917. augusztus 2-án valamivel alábbhagyott a harci tevékenység. A mi vonalszakaszunkon nem volt támadás, hanem csak a patak mellett a honvédeknel és a 35-ösöknél, de mindenhol eredménytelenül. A Barna Sanyi századát a patak mellett felváltották a 14. honvéd gyalogezred katonái, s ide lettek rendelve tartaléknak, a Lőrinczy Dénes százada mögé.

1917. augusztus 3-án a terep nehézségei miatt csak reggel érkezett meg tartalékba a Barna Sanyi százada. Egész nap harci csend volt a vonalszakaszunkon. A legénység igyekezett javíthatni az állásokat. Ahol lehetett mélyítette, de nagyon nehezen, mert sziklás az egész altalaj. Jó idő volt egész nap. Talán ez is hozzájárul ahhoz, hogy este kártyáztunk ramslit, s a végén 21-est. Ebben Lőrinczy, Madarász bácsi és Almásy [Sándor zászlós] vettek részt.

Amióta el kellett hagynunk a régi rajvonalunkat, sok nehézségbe ütközik az élelmezés. A konyha a Leánymező ponkján helyezkedett el, ahol a múlt őszi harcok zajlottak, s mire onnan ideérkezik az étel, a meleg időjárás miatt gyakran már romlásnak indul. Megalkuvóknak kell lennünk! Még így is jobb, mint, ha egyáltalában nem hoznák! Kezdem megszokni a kis fedezékemet. A legényem kint alszik a lövészárók mellett, a többi legénységgel. Így elférek benne jól.

1917. augusztus 4-én sem támadott ez ellenség. Délután óriási jégeső volt, de szerencsére nem tartott sokáig. Teljes harci csend volt ezen a vonalszakaszon. A nap beszélgetéssel telt el, hol itt, hol ott, be-bekukkantva a közelben tanyázó ismerősökhöz, vagy ők hozzám. Mióta visszavonultunk, nem volt alkalmam vezetni az eseményeket rögzítő naplóm, s most este pótoltam ezt, július 26-ától máig. Nem volt nehéz, mert olyan rendkívüliek voltak az események, hogy frissen maradtak meg emlékezetemben.

1917. augusztus 5-én jól kipihenve ébredtem, minthogy az éjjel nem volt semmi zavaró körülmény. Ma vasárnap van. Jó lenne ünnepelni, de ez nemcsak tőlünk függ. Már reggel 8 órakor kezdett ágyúzni az ellenség a 3. szakaszom „Linktes Gewehr”-éhez, azaz balfegyveréhez. Ti. minden géppuskás szakaszban így volt megnevezve a két gépfegyver: „Linktes und rechtes Gewehr”. A rajvonal még mindig azon a

gerincszerűségeen húzódott, a pataktól bal felé, fel a Mägura Caşinului irányába, amelyen július 31-én voltunk.

Tehát elkezdődött újból az ágyúzás. Úgy éreztük, hogy ez csak a belövése az ágyúknak, de ez is rettenetes volt. Azonban 11 órától du. 5-ig pergőtűzet zúdított állásainkra az ellenség. Szerencsénkre ezen a helyen, ahol mi voltunk, nem esett egyetlen találat sem, de annál több gránátrepeszdarab és kötörmelék hullott állásainkra.

Mikor megszűnt az ágyúzás, kimerülten, izgatottan vártuk, hogy folytatja-e tovább az ágyúzást, vagy következik a gyalogság támadása. Megint megkezdődött az ágyúzás, de ezek egészen rövid ideig tartottak. Ekkor megszólaltak a mi gépfegyvereink, s hallatszott az ellenség hurrázása meg sípolása, ami azt jelentette, hogy támadásba lendültek. Azonban nem lett szerencsénk, mert mind a négy géppuskám épen maradt a nagy ágyúzás dacára is, s löttek veszettül; és puffogtak a kézigránátok, s nemsokára újból csend lett. Azonban később hol ide, hol oda, állandóan leadott az ellenség egy-egy gránátot.

Szürkületkor hozzáfogtam, hogy vacsorázzak. Behúzódtam a kis fedezékembe. Sándor, a legényem kint foglalkozott az étel beadogatásával. Egyszerre csak kívülről nagy jajveszékélés ütötte meg a fületem. Kibújtam gyorsan a fedezékemből, s látom, hogy Sándor megsebesülve a földön fekszik. Egyik térdén a nadrágja fel van szakadva és vérzik. Pontosan a térdkalácsát találta el egy kő, vagy gránátszilánk. Nem tud lábra állni. Gyorsan mozgósítjuk a szanitéceket, akik elsősegélyben részesítették. Ezt megelőzően azonban elkötöttük a lábszárát térden felül, egy szíjjal, meglehetősen keményen, hogy el ne vérezzen.

Eközben a körülállók, bár a lanyha ágyúzás most sem szünetelt, vigasztalták a még mindig jajgató Sándort azzal, hogy egy ilyen sebesülésért szívesen adnának még tízezer koronát is. Hiszen ez által megszabadult, lehet, hogy örökre, a harctértől. Az volt az általános vélemény, hogy nagyon szerencsés. Elvitték a szanitécek hordágyon. Fischer Bernátot választottam személyi legényemül, aki szelíd természetű, s mint eddigi küldöncöm is, hajlékony természetűnek mutatkozott. Látszólag örömmel vállalta ezt a beosztását. Sándortól már látta, hogy mi a kötelessége, s így semmi zökkenő sem volt ebben a tekintetben. Már elült teljesen az ágyúzás is, amikor bealkonyodott. Behúzódtam a fedezékembe és folytattam a vacsorázást. Az ételek egyike egy kis, kerek, kb. 2 dekagrammos különleges sajt, olyan csípős

volt, hogy alig-alig tudtam megenni, s csodálkoztam, hogy egy ilyen finomnak képzeltem, különleges sajt hogyan lehet ilyen rossz. De megettem, mert éhes voltam. A fedezékbe csak éppen nagyon-nagyon halvány fény szűrődött be az esti derengésből. Az éjszaka meglehetősen csendes volt.

1917. augusztus 6-án reggel, amint a fedezékemből kijöttem, a tegnapi esti vacsorám szemete között látom azt a sajtos dobozt, amelyiknek a fenekén még maradt némi fekete sajt, de az már nem is sajt volt, hanem apró, fehér nyütelep. Szüntelenül, olyan idegesen mozgolódtak, hogy tulajdonképpen az egész sajtmaradvány mozgott. Azonban a jó gyomor mindent meg kell emésszen, s ettől sem lett semmi bajom.

Ugyanaz ismétlődött meg, mint ami a tegnapi, azzal a különbséggel, hogy az ágyúzás sokkal hosszabban tartott és fokozatosan mind hevesebb és hevesebben. Az Almásy zászlós szakaszának s az én géppuskásaimnak az embervesztése kb. 60%-os volt eddig. De az a szerencse, hogy mindenik géppuskánál maradt legalább egy-egy olyan ember, aki azt tudta kezelni. Tegnap megsebesült a 3. szakaszom parancsnoka is, Kelemen őrmester, s ma a 4. szakaszé, Tókos András őrmester.

Alkonyat előtt egyszerre csak megszűnt az ágyúzás, s kezdett előre tolnakodni az ellenséges gyalogság, akárcsak tegnap, nagy harci zajjal, kiabálással. De nem tartott sokáig mert géppuskáink gyilkos tüzeiben és a gyalogságunk kézigránátjai sűrű robbanásainak hatásától megtorpant a mai támadás is, jóllehet, amint már fennebb írtam is, nagyon lepadt a védekező embereink létszáma. Ezt a létszámcsökkenést nagy éberséggel nyilvántartotta a felsőbb vezetőségünk is, s éppen ezért Kuti hadnagy vezetése alatt iderendelte a 4. század mögé a 69. közgyalogezred egyik századát tartalékba. Este megint érkezett egy 69-es század, amelyiknek parancsnoka Baumgartner hadnagy.

Éjjel a Kuti hadnagy százada felváltotta a mi 4. századunkat. A 69-esek egy géppuskás szakasza csak hajnalban érkezett meg és felváltotta a 4. szakaszomat, s ez hátrament a zászlóaljparancsnoksághoz, hogy ott várjon be minket a 3. szakasszal, ha majd megérkezik a felváltó szakasz. Az éjszaka csendes volt. Ez úgy értendő, hogy azért időnként itt-ott el-elhangzott egy-egy puskalövés.

1917. augusztus 7-én hajnalban a parancs szerint már az ezredparancsnokságunknál kellett volna lennünk, de még nem volt teljes a

felváltás, mert az iderendelt 24-es közös gyalogezredbeli század és a 2 géppuskás század nem érkezett meg. Türelmetlenül vártuk, egyre vártuk. Türelmetlenségünk egyik oka az volt, hogy ma is a tegnapihoz hasonló támadásra számítottunk, s nem mindegy az, ezt kifogni, s visszaverni, vagy pedig hátul lenni ellenséges lőtávolon kívül. De szerencsénkre, itt csendes volt a front. Csupán csak a völgybe, az útra eresztettek egy-egy ágyúlövést. Az élelmezést megkaptuk rendesen. Szép, száraz idő volt. Végre délután megérkezett a 24-es felváltó század és géppuskás szakasz, s felváltotta a 3. szakaszomat is. Minthogy erdős terepen vagyunk, ez könnyen végbemehetett anélkül, hogy az ellenség észrevehette volna, s ágyúzással megzavarhatta volna. Nyílt terepen a felváltás, rendszerint, csak éjszaka bonyolítható le, csak hogy ilyenkor ez több zajjal jár. Útnak indultunk hát, a zászlóaljparancsnokságnál csatlakozva az 1. és 4. századhoz, és a 4. géppuskás szakaszomhoz, éjfélkor érkezünk meg az ezredparancsnokságunkhoz, a Wagner János százados úr parancsnoksága alatt.

Itt közölték velünk, hogy ezredünk hősie és eredményes kitartásának elismeréséül maga József főherceg és még több magas rangú tiszt fejezte ki szerencsekívánatait. Azonnal küldetett a főherceg több arany és ezüst kitüntetést. Az én két szakaszomnak 2 nagyezüstöt és 10 kisezüstöt juttattak ebből. Ugyanilyen arányban juttattak az 1. és 4. gyalogos-századoknak is. Ide is szokott néha ágyúzni az ellenség, de találtunk olyan helyet, ahol nyugodtan lepihenhettünk.

1917. augusztus 8-án a továbbindulás csak a déli órákra volt előirányozva, s így a délelőttöt pihenésre s tisztálkodásra fordíthattuk. Mindkettőre nagy szükségünk volt, de különösen az utóbbira, a tisztálkodásra. Itt hallottuk, hogy a Mackensen hadsereg tábornok csapatai Focsáninál (rom. Focșani) áttörték ellentámadással az ellenség vonalait. Továbbá Grozești (Gorzafalva, ma rom. Oituz) előtt is elfoglalták csapataink az ellenséges állásokat. Hát igen! A 6 hónapon át megőrződött rajvonalak itt-ott mozgásba jöttek. Délben mi is útra kerekedtünk, s kijöttünk a mi 2. zászlóaljunk régi helyére, tartalékba. Felváltottuk a 15. gyalogezred csapatait. Megfelelő fedezéket foglaltunk el lakásképpen.

Lőrinczy Dénes hadnagy 5 bakát bevitt Ojtozba, hogy ott József főherceg fenséges úr saját kezűleg tűzze fel az arany vitézségi érmet. És így mentek a többi századoktól is az arra érdemesek. A kitünteté-

seket a századparancsnokok írásbeli kitüntetésre ajánlása [...] alapján adták. Ebben a javaslatban ismertetni kellett a vitézi tettet, magatartást. Ma reggel Barna Sanyi hadnagy, az 1. század parancsnoka is beteget jelentett. Elment maródi vizsgálatra, az ezredsegélyhelyre, s úgy hallottuk, hogy az ezredorvos úr tovább is küldte. Én pedig, aki július 26-án, a visszavonulási hír hallatára idegsokkos reszketéssel juttattam kifejezésre iszonyodásomat, igaz, hogy akaratomon kívül, még bírom idegekkel. Pedig júl. 31-én már-már olyan állapotban voltam, amit csak nehezen bírtam ki. A mai nap elég nyugalmasan telt el. Eső nem volt.

1917. augusztus 9-én délben Lőrinczy hadnagy visszaérkezett kitüntetett embereivel Ojtozból. Elbeszélte az ott történeteket, a nagy, ünnepélyes ceremóniát. Tolmácsolta nekünk a fenséges úr üdvözlését. Lőrinczyvel jött Kövendy hadnagy, aki ide nyert beosztást. Sovány, középtermetű, hosszúkás, de az állánál kissé kerekded, barátságos arcú, kissé szúrósan ható szemekkel, s sok határozottságot sejtető beszédmodorral. Barátságosan fogadtuk s beszélgetés által ismerkedtünk vele. Mi tisztak csaknem az egész napot együtt töltöttük, beszélgetéssel, s délután kártyázással. Almásy zászlósnak nagyon jó kedve volt egész nap. Sokat viccelődött.

Alkonyatkor az előttünk lévő rajvonalból élénk lövöldözés hallatszott. Azt hittük, hogy az ellenség támadást indított, és alarmiroztuk az egységeinket. Ez azt jelentette, hogy teljes menetkészültségűre kellett felöltöznünk, minden cókánkunkkal. Azonban csak vaklárma volt az egész. Nem történt támadás. Éjjel 12 órakor feküdtem le, s még jóformán el sem aludhattam, mert Wagner százados úr arról értesített, hogy hajnali 3 órakor innen tovább indulunk.

1915. augusztus 10-én hajnali 3 órakor valóban elindultunk és reggel 1/2 6-kor megérkeztünk a 33. közös gyalogezred parancsnokságához. Itt tartaléksapat vagyunk. Délben azt hallottuk, hogy ez ellenség megkezdte a visszavonulást. Csupán a Măgura Cașinului-al szemben a [...] 1125 m magaslati pontot tartja még, de itt a mi 3. zászlóaljunk elfoglalta rohammal az 1132 magaslati pontot (kotét). Dél előtt Kövendy hadnagy átvette az 1 gyalogos század parancsnokságát.

1917. augusztus 11-én hajnalban 4 órakor tovább kellett indulnunk innen az üveggyár (rom. Fabrica de Sticlă) felé a mi 2. zászlóaljunkhoz. Kb. reggel 8 órakor érkeztünk meg. Itt hallottuk, hogy az ellenség nagy

erőkkel támadta a 18-as honvédeket és a mi 8. századunkat is szétverte. Mi itt maradunk most a 2. zászlóaljparancsnokságnál, a 843 koté mellett hadosztály-tartalékképpen. Innen azonban este 7 órakor tovább kellett mennünk a 18-as honvédekhez: a 236 és 622 koté közötti út mellé. Mindjárt megérkezésünk után két géppuskámat be kellett vetnem a rajvonalba. Kövendy pedig az 1. századával egy másik ezredhez lett átvezényelve.

Egész nap nem érkezett meg az élelmezés. Szerencsémre még volt egy nagyon kevés kenyérem és kávé'm s ezzel áthúztam az egész napot. A legénységnek is túrnie kellett, megértve azt, hogy ilyen mozgó időben a szakácsok dolga sem könnyű. Megtörténhet, hogy mire odaérkeznek a csapat biztosnak vélt helyéhez, annak hült helyét találják, mert az már továbbment, talán éppen ellenkező irányba, mint ahogyan ők jöttek, s még szerencsések lehetnek, ha van kitől útbaigazítást kapniuk.

1917. augusztus 12-én de. 11 órakor kihozták a faszolást.³ Ezt a szót a bakatársadalom hozta gyakorlatba, mely a német »Fassung«-nak a magyarosítása. Ezzel együtt hozták a szakácsok az ebédet is. Természetesen csak a mait. Ezt megelőzően azonban a 18-as honvédek sem feledkeztek meg rólunk, mert adtak egynapi faszolást. Tehát összesen 3 napit kaptunk ma. Ezzel meg voltunk elégedve, nemcsak a tiszték, de az egész bakatársaság. Az is kedvező volt, hogy itt nyugodtan lehetett táplálkozni.

A nappal elég csendben telt el, azonban éjfél tájban erős lövöldözés keletkezett, mert a mieink gyanús mozgást vettek észre a vonalaink előtt. Nemsokára abbahagyott a lövöldözés ereje, de továbbra is egész éjjel hol itt, hol ott sok puskalövés tartotta éberem a vakondoktársadalmat, a lövészárok lakóit. E lövöldözések hatása alatt fedezékeket csináltattunk, melyeket félig le is fedettünk, Madarász bácsi és én együtt, s Lőrinczy és Almásy szintén együtt. Nem lehet tudni ugyanis, hogy nem lesz-e rájuk szükségünk?

1917. augusztus 13-án csend volt, de kb. 9 órakor erős fegyverropogás kezdődött, ami inkább erősödött, minthogy csökkent volna. Az ellenség intézte ránk ezt, s ebből úgy látszik, hogy a mi támadásunktól nagyon irtózik és ezzel a szünet nélküli lövöldözéssel akarja lehetetlenné tenni. Mi a fedezékünkben kénytelenek vagyunk egész nap heverni, mert

3 faszolás: vételezés (pl. pénz-, ruha-, kenyér-, dohány-, lőszer- stb.). A faszol valójában a német 'fassen' = megfog igéből származik, ami katonai használatban már a németben is 'átvesz, vételez' tartalmat jelentett.

mélysége kb. csak 1 méter, s a golyók hangjából ítélve, azok olyan közel süvítenek el felettünk, s olyan sűrűn, hogy nem tanácsos azt a jó védelmi helyet elhagyni, lehetőleg még ürülési szükségleteink végett sem. Ha mégis kezd kínzóvá válni, addig kell várunk vele, amíg talán egyszer már vége lesz. És délután megszűnt. Nagy szerencsénk, hogy az ellenséges tüzéség ide nem tud lőni. Igaz, hogy a mienk sem, mégpedig a terep nehézsége miatt. Ugyanis az ágyúkat nehezen lehetne megfelelő kilövőhelyre szállítani.

Az élelmezés rendszeren kijött, s a faszolás is, ami a kenyeret, dohányeműt, szalonnát, esetleg estéli főtt marhahúst, gyufát, konzervkávécokkát (cukrozott cikória), ritkán a bort vagy rumot jelenti. Dél előtt Lőrinczy egy szakaszát átadta a honvédeknek, s délután Almásy is előrevonult a honvédekhez. Ezek szerint már csak Madarász bácsi maradt a szakaszával, s az én géppuskás szakaszom és a századparancsnokság. Az éjszaka meglehetősen csendben telt el.

1917. augusztus 14-én csendesebben kezdődött a nap, de később több ízben is erős lövöldözést irányított ránk ez ellenség, s megkísérelt támadni is, de eredménytelenül. Este a 33-as horvát honvédek felváltották a 18-as honvédek, s velük együtt a mi szakaszainkat is. Mi aztán valamennyien éjjel 12 órára kijöttünk a mi 2. zászlóaljparancsnokságunkhoz és itt meg is háltunk.

1917. augusztus 15-én a 8. századunkhoz lettem vezényelve, melynek parancsnoka Mauthner [István] főhadnagy úr. Csend volt az egész vonalon. Jelentkeztem nála. Magas, elegáns katona, ellenzőnélküli sapka, hosszúkás komoly arc, száraz, de barátságos hanghordozás, iránta tiszteletet kiváltó érzést keltett bennem, annyival is inkább, mert jó néhány évvel idősebb volt, mint én. Ezután megfelelő helyet választottam a géppuskáimnak, s egyúttal tájékoztam a század elhelyezkedéséről. Tőlünk jobbra az 5. századunk csatlakozik hozzánk, s mögötte távolabb, tartalékban a 6. századunk. Az 5.-nek a parancsnoka Lukács [Lőrinc] százados úr, a 6.-nak pedig Márkos [Sándor] főhadnagy úr. A 6.-nál egyik szakaszparancsnok Péli [Gyula] hadnagy, egy másiknak pedig Fehérvári tiszthelyettes, aki törzsőrmesteri rangban, 1915-beli újonc koromban, kemény szigorúsággal egzeciroztatott [...], s tört be a rugalmas katonai alapismertekbe, együtt a legénységgel. Ennek legalaposabb kihangsúlyozása a feltétlen engedelmisség volt. Vékony ember volt, s nem nagyon barátságos arccal, de olyan peckesen

tudott járni-kelni és olyan hanghordozással, hogy szinte féltünk tőle. Neki is azért kellett kijönnie a frontra, hogy a harctéri szolgálata révén előreléphessen a legmagasabb legénységi rangfokozatra, a tiszthelyet-tesire, amit már el is ért. Velem s általában a tisztekkel most már nem beszélt olyan szigorú ropogóssággal, mint annak idején. Márkos főhadnagy úr civilben tanár, középtermetű, hosszúkás, de az állánál sem keskenyedő, barna arccal, s nagyon komor tekintettel, mintha nem is tudna nevetni. Péli hadnagy olyan korú, mint én, szép, hosszúkás, pirosposzsgás arccal, magas, életerőtől duzzadó termettel. Ide tulajdonképpen Mauthner főhadnagy úrral látogattam el.

1917. augusztus 16-án iszonyú ágyútűz ébresztett fel, melyet a mi tüzéségünk adott le az ellenséges állásokra, ott ahol a 18-as honvédek s mi is voltunk, ahonnan idejöttünk. Utána nagy csatazaj, hurrázás és kiabálás hangfoszlányai jutottak hozzánk. Nemsokára érkezett az a hír, hogy a 15-ös honvédek elfoglalták az üveggyárat. Ebből azt következtettük, hogy most már hátrább szalad az ellenség. Azonban éppen ellenkezőleg történt, mert hirtelen ellentámadást intéztek éppen a leghatalmasabban tomboló záporosőben. A mi vonalszakaszunkon teljes nyugalom van. Állásaink előtt csoportosan fekszenek az ellenséges halottak eltemetetlenül, s már kezd elviselhetetlen lenni a hullaszag. Szanitéceink állandó munkában vannak a temetés elvégzésében, s ebben az ellenség sem zavarja, talán azért, mert távolabb van a rajvonala, s fiatal erdős a terep, nem láthat ide.

1917. augusztus 17-én borús, esős reggelre ébredtünk s hideg szél fújt. Az egész nap csendben telt el. Az ételmezést, s egyéb ellátást rendszeren kaptunk, s kapjuk. Du. ide látogatott a 2. géppuskás századtól Szikszay [Elemér] hadnagy, aki nagyon kellemes arcú, középtermetű, talán 2-3 évvel idősebb, mint én, s nagyon barátságos modorú. Idekerült Meleg zászlós is, aki talán egy évvel fiatalabb lehet, mint én, de a magassága másfélszer nagyobb, mint az enyém. Nagyon barátságos, pirosposzsgás arcú, szelíd természetű. Mauthner főhadnagy úr, s mi hárman néhány óra hosszat kártyáztunk, ramsliztunk. Az öreg, mord Rákosi [Ferenc] zászlós pedig kibicelt.

1917. augusztus 18-án még mindig borús, hűvös idő volt. Du. kártyázhattunk, mert a mi frontszakaszunkon meglehetősen csend volt. Este a sátorlappal fedett fedezékemben Mauthner főhadnagy úrral elbeszélgettünk. Sor került a harctér eseményeire is. Az volt a

véleményünk, hogy Oroszországban zűrzavarosak a viszonyok, s az orosz itteni támadásai az utolsók és jön az összeomlás. A nyugati és az olasz harctereken nem várható semmi lényeges megoldás. Ezekon hol az egyik, hol a másik hajt végre rettenetesen dübörgő, sok emberáldozatot követelő, de annál kevesebb eredményt jelentő frontkiigazításokat. Tehát egyedül az orosz front összeomlása az, amely némi reményt kelt valamelyes lényeges változásra.

1917. augusztus 19-én hajnalban nagy ágyútűzre ébredtem meg. Csak 8 órakor keltem fel s érdeklődésemre Mauthner főhadnagy úr tájékoztatott, hogy balra tőlünk a 73. dandárunk [...] támadást intézett és áttörte az ellenség rajvonalát. Azonban az eredmény nem lehetett valami rendkívüli, mivel a mi rajvonalunkat nem mozgatta előre. Dél előtt átmentünk látogatóba az 5. századunkhoz. Itt azt hallottam, hogy dr. Dombi [Mózes] zászlós elesett. Délután kártyázással üztük el az unalmat. Ezek a kártyázásaink pénzben történtek ugyan, de nagyon szolid, alacsony alapösszeggel, úgy, hogy nem okoztak jelentős pénzbeli eltolódást. Estefelé Wagner százados úrtól parancsot kaptam, hogy szakaszommal azonnal jöjjen le hozzám. Tehát gyors pakolás és indulás. Kb. este 9 órakor érkezünk meg ugyanarra a helyre, ahonnan 14-én eljöttünk, ahol akkor a 18-as honvédek voltak. Itt, állítólag, a második rajvonalat képezzük, tehát tartalékban vagyunk. Találtunk éjjeli szállást is magunknak, ki lövészárkot, ki fedett tiszt, vagy altiszti fedezéket.

1917. augusztus 20-án reggel kiigazítottam a géppuskáim elhelyezéseit, mert az este, a sötétben nem lehetett megfelelően intézni. A déli órákban felváltottak a 33-as horvát honvédek, és mi jobbra húzódtunk a 314-es honvédek vonalszakaszába, akiknek ezredparancsnoka Lehoczky [Lajos] őrnagy úr, aki a tavaszon nálunk volt zászlóaljparancsnok. Kétszer is végig kellett járnom az általunk megszállt hosszú rajvonalat, hogy a puskáimnak a legmegfelelőbb helyeket tudjam megtalálni. Este lett, amikor végeztem ezzel.

1917. augusztus 21. és 22-én nagyon csendes volt az ellenség. Mindkét nap délutánján kártyázás képezte a legfőbb időtöltésünket. 22-én megjött Almásynak a hadnagyi kinevezése, ami nagy örömet jelentett számára.

1917. augusztus 23-án Wagner százados úr magával vitt, hogy tájékozódjak a tőlünk balra eső, 18-as honvédek terepviszonyairól. Az ellenséges tüzérség időnként egyes lövéseket adott vonalainkra, s némi

veszteséget is okozott. Délután az itt tartalékban lévő 14-es honvédek eltávoztak Feresträuba. Este megérkezett Kozma főhadnagy úr, pufók, lihegő arccal, mert a terep, olyan soványnak nem mondható embernek, mint ő, nem volt a legkönnyebb. Hozott magával kb. 80 embert a hadkiegészítő parancsnokságunktól, kádertől, amelyik jelenleg Szászvároson van. Annak dacára, hogy a szanitécek egész nap az ellenséges hullák eltemetésével foglalkoztak, este mégis nagyon erős hullaszag bűzlik.”

„Nehéz sérült szállítása a román harctéren, 1917-ben”
(Kassay János törzsőrmester fotója)